

kritische theorie [10]

[*Frankfurter Schule*: Theodor Adorno, Max Horkheimer, Herbert Marcuse] sociaal-kritische theorie, deels gebaseerd op Karl Marx en Sigmund Freud, die de listige manieren onderzoekt waarop de laat-kapitalistische samenleving haar macht via de producten en processen van de **cultuurindustrie** bestendigt.

➤ **cultuurkritiek; marxistische cultuurtheorie**

langue/parole [3]

[Ferdinand de Saussure] taal als collectief systeem/taal als individuele taaluiting.

➤ **semiotiek***

lectuur [2]

alledaagse maar problematische term voor romans die in grote oplages zijn gedrukt, vaak in kiosken en supermarkten verkocht worden en tot doel hebben te 'vermaken'.

➤ **massacultuur; standaardisering**

letteren (faculteit der) [1]

vakgebied voortkomend uit een wetenschapsopvatting die niet de empirie maar teksten als bron van kennis beschouwde.

➤ **filologie***

literair systeem (centrum en periferie) [9]

geheel van teksten en tekstmodellen, zowel recente als historische: door de **interne dynamiek** van de literatuur kan de positie van teksten en modellen verschuiven van het centrum naar de periferie van waardering, en andersom.

➤ **formalisme*; literatuursociologie***

literaire socialisatie [7]

de manier waarop mensen van jongs af aan in aanraking komen en omgaan met fictie.

➤ **empirische literatuurwetenschap*; empathie; identificatie**

literariteit¹[2]

in algemene zin: de literaire eigenschappen van teksten, dat wat een tekst (in de ogen van de lezers) literair maakt.

literariteit²[2]

[Russisch: *literaturnost*] in smallere zin: dat wat in de ogen van het Russisch formalisme* een tekst 'literair' maakte: de mate waarin een tekst **vervreemding** tot stand brengt bij de lezer.

➤ **formalisme*; foregrounding; poëtische functie**

lyriek [4]

min of meer korte, niet-verhalende gedichten die de innerlijke toestand van de spreker weergeven en zich vaak tot een **aangesproken (fictieve) lezer** richt.

➤ **epiek; dramatiek**

manuscript [3]

[Latijn: *manu scriptum* = met de hand geschreven]

1. handschrift uit de Oudheid of de Middeleeuwen; voorganger van het gedrukte boek;
2. met de hand geschreven of getypt werkstuk van een auteur (kopij), in tegenstelling tot een gedrukte, uitgegeven tekst.

➤ **editiewetenschap*; boekgeschiedenis***

marxistische cultuurtheorie [9]

opvattingen over cultuur die zijn afgeleid van de theorieën van Karl Marx, en die als gezamenlijke basis hebben het idee dat in de moderne samenleving de cultuur (religie, beeldende kunst, literatuur) direct of

indirect in dienst staat van de klassen en degenen die daarin de macht uitoefenen, en in het algemeen, een machtsuitoefening. Haar sporen in veel gebieden van de cultuurwetenschap.

➤ **cultural studies; literatuursociologie; postkoloniale literatuur**

massacultuur/cultuur

omvat alle cultuurproducten die produceerbare goederen zijn, gecreëerd op basis van massaconsumptie.

➤ **artistieke cultuur; populaire cultuur**

medium [3]

[Latijn: *medius* = in het midden] een kanaal of medium van gedachte, verhaalde informatie. Een medium in de literatuur heeft drie aspecten: (1) het overbrengen van informatie is afhankelijk van het medium (radio, boek, schied); (2) *aspect*: communiceert met een 'taal' in een bepaald systeem van communicatie; (3) productie via (1) en gebruik van (1) en (2) van de moderne media. Een uitgebreid systeem (tv, kranten) verbindt.

➤ **mediastudies; multimedialiteit; dialiteit**

mentale representatie de voorstelling

1 ontwikkeld en
en ontdekt die tussen
s invallen.
sofie

ties en wisselwerkin-

Gesamtkunst; inter-
n; multimedialiteit;
dialiteit

k Oosterling] ruimte
wee of meer media
nog niet duidelijk
en.

Gesamtkunst; inter-
n; multimedialiteit;
dialiteit

um, object, verto-
ie tussen bestaande

Gesamtkunst; inter-
um; multimediali-
ismedialiteit

le literatuur [9]
re evolutie die
r voortdurend
oorzaak van deze
e samenleving te
interne dynamiek
Deze dynamiek
n van vernieuwing,
automatisering of

air systeem

le van tekstverkla-

ring binnen de **hermeneutiek** die gericht
is op **coherentie** en een **eenheid van zin**.

Vergelijk: **deconstructie**.

➤ **interpretatiekader**; *Sinnkonstanz*

interpretatiekader [8]

[Hans-Georg Gadamer] openlijke posi-
tiebepaling van de interpreet ten opzichte
van een tekst, haar reflectie op deze posi-
tie en de vragen die zij vanuit deze positie
aan de tekst stelt.

➤ **betekenis als dialoog**; **interpretatie**;
horizon; **horizonversmelting**

intertekstualiteit [3]

de complexe wijze waarop een tekst in
verband staat met andere teksten en zijn
betekenis aan deze relatie ontleent: elke
tekst is een knooppunt in een netwerk
van andere teksten.

➤ **intermedialiteit**¹⁺²; *hypertext*

inversie [4]

afwijking van de normale woordvolgorde
door deze volgorde om te draaien.

➤ **chiasme**; **parallélisme**; **poëtische
functie**; **vervreemding**

ironie [4]

[Grieks: *eironeia* = voorgewende onwe-
tendheid; *eiron* = personage dat vragen
stelt en daarmee onwetendheid veinst]
troop die voedt op het waargenomen
verschil tussen wat gezegd wordt en wat
werkelijk het geval is: tussen wat iemand
zegt en wat hij werkelijk meent. Onder-
scheiden zijn:

- **dramatische ironie** procédé waarbij
het publiek meer te weten/zien krijgt
over het verloop van de handeling dan de
personages;
- **romantische ironie** het creatieve
bewustzijn van de kloof tussen artis-

tieke/verbale vormen en de wereld van de
oneindigheid;

- **verbale ironie** (als ironie);

- **visuele ironie** visuele troop die voedt
op het waargenomen verschil tussen wat
getoond wordt en wat werkelijk het geval
is.

➤ **metafictie**; **paradox**; **vervreemding**

karakterisering [5]

het beeld van een romanpersonage zoals
geschapen door een verteller. Onderschei-
den worden:

- **expliciete karakterisering** het beeld
van een personage wordt rechtstreeks
door de verteller bepaald middels uitspra-
ken en beschrijvingen;

- **impliciete karakterisering** het beeld
van een personage wordt op indirecte
wijze bepaald door handelingen, uitspra-
ken en indrukken zoals waargenomen
door andere personages alsook (via de
tekst) door de lezer;

- **flat character** [E.M. Forster] perso-
nage dat vlak of schetsmatig is neergezet,
vaak kan worden teruggebracht tot een
clichématig type en geen persoonlijke
ontwikkeling ondergaat in de loop van
het verhaal;

- **round character** [E.M. Forster]
gelaagd of 'rond' personage dat vaak in
conflict is met zichzelf en zich in de loop
van het verhaal steeds blijft ontwikkelen.

➤ **narratologie***; **identificatie**

kolonialisme [11]

gevolg van **imperialisme**: het cultiveren
en 'ontwikkelen' van een bezet territorium
op het gebied van openbaar bestuur, land-
bouw, industrie, infrastructuur, onderwijs
en kunst.

➤ **imperialisme**; **postkolonialisme**

atuurwetenschap*;
tie

iteraire eigenschap-
wat een tekst (in de
iterair maakt.

st] in smallere zin:
n het Russisch
t 'literair' maakte: de
t **vervreemding** tot
zer.
grouding; poëti-

et-verhalende
rijke toestand van
en zich vaak tot een
ve) lezer richt.

n = met de hand

Oudheid of de
organger van het

reven of getypt
uteur (kopij), in
n gedrukte, uitgege-

*; boekgeschiede-

orie [9]
ur die zijn afgeleid
arl Marx, en die als
ben het idee dat in
ng de cultuur (religie,
tuur) direct of

indirect in dienst staat van het kapitalisme
en degenen die daarvan profiteren; of meer
in het algemeen, een instrument is in de
machtsuitoefening. Het marxisme heeft
haar sporen in veel verschillende takken van
de cultuurwetenschappen achtergelaten.
➤ **cultural studies***; **kritische theorie**;
literatuursociologie*; **New Historicism***;
postkoloniale literatuurkritiek*

massacultuur/cultuurindustrie [10]
omvat alle cultuurproducten die tot re-
produceerbare goederen worden geredu-
ceerd op basis van **standaardisering** en
massaconsumptie.
➤ **artistieke cultuur**; **kritische theorie**;
populaire cultuur

medium [3]
[Latijn: *medius* = midden, tussen, middel]
een kanaal of middel waardoor iets (een
gedachte, verhaal) wordt overgebracht.
Een medium in deze algemene zin heeft
drie aspecten: (1) een *materieel* aspect: het
overbrengen van een gedachte of verhaal
is afhankelijk van geluid of beeld, gedra-
gen door verschillende technologieën (o.a.
radio, boek, scherm); (2) een *semiotisch*
aspect: communicatie is ook afhankelijk
van een 'taal' in de algemene zin van een
systeem van conventies voor betekenis-
productie via (1); een *sociaal aspect*: het
gebruik van (1) en (2) wordt in het geval
van de moderne media ondersteund door
een uitgebreide organisatie en distributie-
systeem (tv, krant) dat mensen met elkaar
verbindt.

➤ **mediastudies***; **intermedialiteit¹⁺²**;
multimedialiteit; **remediatie**; **transme-
dialiteit**

mentale representatie [7]
de voorstelling van een tekst en zijn

verhaalwereld die lezers tijdens het lezen
opbouwen.
➤ **empirische literatuurwetenschap***;
fictionaliteit

metafictie [5]
[Grieks: *meta* = na, achter] verzamelnaam
voor procédés die als functie hebben de
lezer te laten reflecteren op het verzonnen
karakter van een verhaal of op de gekun-
steldheid van de vertelling.
➤ **narratologie***; **ironie**

metafoor [4]
[Grieks: *meta* = na, achter, over + *pherein*
= (over)dragen]
troop die een beeld, woord of zinsnede
(*vehicle/source*) gebruikt om iets anders
(*tenor/target*) aan te duiden. Hierdoor
ontstaat een impliciete vergelijking.
➤ **ironie**; **montage**; **poëtische functie**;
vervreemding

methode [1]
(binnen de wetenschapsbeoefening)
specialistische werkwijze om systematisch
naar kennis te zoeken.
➤ **begrijpen/verklaren**; **experimenteel**
onderzoek; **interpretatie**; **wetenschaps-
filosofie**

metropolis [11]
imperialistisch centrum waar culturele
en literaire normen werden en worden
vastgesteld.
➤ **kolonialisme**; **postkolonialisme**

metrum [4]
opeenvolging van beklemtoonde en
onbeklemtoonde lettergrepen die zoda-
nig is gerangschikt dat vaste patronen of
versvoeten ontstaan.
➤ **ritme**

mimicry [11]

[biologie: de gelijkenis die een organisme vertoont met zijn leefomgeving om zichzelf te beschermen] [Homi Bhabha] het imiteren van de kolonisator door het gekoloniseerde subject met een verschil ('the same but not quite'). Dit verschil is bedreigend voor de kolonisator, omdat het dicht in de buurt komt van spot en parodie.

➤ **postkoloniale literatuurkritiek***; **hybriditeit**; **intercultureel verkeer**

modernisme [4]

1. verzamelnaam voor diverse vroeg-twintigste-eeuwse **stromingen** als het expressionisme, futurisme, kubisme, surrealisme in de kunst, muziek, film, fotografie en/of literatuur;
2. verzamelnaam voor specifieke technieken en procédés in de vroege twintigste-eeuwse literatuur die de nadruk legt op subjectieve, impressionistische **vertellers** en **focalisatietechnieken**; op gefragmenteerde vormen en vertellingen (in **montage** en/of collage) en het experimentele.

➤ **postmodernisme**; **periodes en stromingen**; **realisme**

momentane discursieve context [8]

tijdelijke en ogenblikkelijke [momentane], talige [discursieve] omgeving [context] waarin woorden als **tekens** verschijnen. In de visie van Jacques Derrida verschuiven betekenissen van woorden met het verschuiven van elementen binnen deze context. Deze visie is weer ingebed in de visie dat de taal geen statisch gegeven is, maar een dynamisch proces.

➤ **différance**; **semantische onbeslisbaarheid**

montage [4]

procédé in film en visuele kunsten waarbij een beeld wordt gecreëerd door twee of meer beelden naast elkaar te plaatsen. In modernistische literatuur ook: de snelle of langzame rangschikking van scènes of passages naast, achter of door elkaar.

➤ **metafoor**; **modernisme**

motieven [5]

kleinste informatie-eenheden die volgens het formalisme* in een vertelling kunnen worden onderscheiden:

- **dynamische motieven** hebben betrekking op een situatie of handeling die een verandering teweegbrengt;
- **gebonden motieven** zijn essentieel voor het begrijpen van de logische samenhang van het verhaal;
- **statische motieven** hebben betrekking op een situatie of handeling die geen verandering teweegbrengt;
- **vrije motieven** geven aanvullende informatie die niet essentieel is om de logische samenhang van het verhaal te begrijpen.

➤ **narratologie***; **motivering**

motivering [5]

[Viktor Tomashevski] de functionaliteit die alle motieven in (goed gemaakte) verhalen hebben. Motivering wordt onderverdeeld in:

- **compositionele motivering** motieven versterken de logische samenhang van een verhaal;
- **esthetische motivering** motieven dragen bij aan de **literariteit*** van het verhaal;
- **realistische motivering** motieven dragen bij tot de realisering van een werkelijkheidsillusie.

➤ **formalisme***; **narratologie***; **motieven**

multimedialiteit [

[Latijn: *multi* = 1 toestand waarbij elkaar zijn gebruik van traditionele functies] ➤ **mediastudie**; **medialiteit¹⁺²**; **multimedialiteit**; **remediatie**

narrativisme [9]

stroming in de geschiedkundige literaire dimensie waarbij worden bezet zich hiermee met de traditie in een geschiedkundige van een **binair** verloop en geschiedkundig ➤ **narratologie***

nationaal denken

het sinds de late negentiende eeuw geworden idee van een bepaald wordt bepaald door unieke, nationale tradities van een samen te vallen met de wereld: **postnatie** ➤ **culturele ho**; **identiteit**; **imag**

naturalisme [9]

een laat-negentiende eeuwse literaire stroming in de westerse literatuur die een eigen draai onder andere vorm van het werk van romanciers en toneelschrijvers dan in het realisme. Mede onder invloed van de in de evolutietheorie opkomende so- ➤ **individueel**

de kunsten waarbij
wordt door twee of
meer te plaatsen. In
het verloop van de snelle
ontwikkeling van scènes of
handelingen door elkaar.

handelingen die volgens
de verdeling kunnen

handelingen hebben betrek-
king tot de verdeling die een
handeling vormt;
zijn essentieel
voor de logische samen-

handelingen hebben betrek-
king tot de verdeling die geen
betrekking heeft;
aanvullende
functie is om de
handelingen van het verhaal te

verdeling

de functionaliteit
van (gemaakte) ver-
delingen; wordt onder-

verdeling motieven
in verband met de samen-

verdeling motieven dra-
gen van het verhaal;
verdeling motieven
in verband met de wer-

verdeling*; motieven

multimedialiteit [4]

[Latijn: *multi* = meervoudig] proces of
toestand waarbij meerdere media naast
elkaar zijn gebruikt die echter elk hun
traditionele functie blijven behouden.

➤ **mediastudies***; *Gesamtkunst*; **inter-
medialiteit¹⁺²**; **medium**; **multimediali-
teit**; **remediatie**; **transmedialiteit**

narrativisme [9]

stroming in de geschiedfilosofie waarin de
literaire dimensies van de geschiedschrij-
ving worden benadrukt. Het narrativisme
zet zich hiermee af tegen de dominante
traditie in een geschiedfilosofie die uitging
van een **binaire oppositie** tussen litera-
tuur en geschiedschrijving.

➤ **narratologie***; **wetenschapsfilosofie**

nationaal denken [9]

het sinds de late 18de eeuw dominant
geworden idee dat collectieve identiteit
bepaald wordt door het delen van een
unieke, nationale **cultuur** en dat de gren-
zen van een samenleving (de staat) dienen
samen te vallen met deze cultuur. Verge-
lijk: **postnationaal denken**.

➤ **culturele herinnering**; **culturele
identiteit**; **imagined communities**

naturalisme [9]

een laat-negentiende-eeuwse stroming
in de westerse kunst en literatuur die
een eigen draai aan het **realisme** gaf,
onder andere vertegenwoordigd door het
werk van romanschrijver Emile Zola en
toneelschrijver Henrik Ibsen. Meer nog
dan in het realisme lag de nadruk op de
relatie tussen individu en sociaal milieu.
Mede onder invloed van ontwikkelingen
in de evolutietheorie, de genetica en de
opkomende sociologie werd daarbij het
individu gezien als gedetermineerd door

zijn of haar sociaal milieu en familiege-
schiedenis (erfelijkheid). Zo dienden de
roman en het toneel als dragers van een
wetenschappelijke waarneming van de
samenleving.

➤ **periodes en stromingen**

negotiated reading [6]

[Engels = onderhandelde lezing] [John
Fiske] leeshouding waarbij de lezer zich
deels laat leiden door de leesinstructies
die de tekst expliciet of impliciet aanreikt,
en deels een individuele invulling geeft
aan de functie en betekenis van de tekst.

➤ **populaire cultuur**; **resisting reader**

observantenrol [7]

rol die verbonden is met reacties van
empathie: lezers kunnen zich een beeld
vormen van de **verhaalwereld**, kunnen
er ook door geboeid raken, maar hebben
daarbij niet het gevoel op te gaan in die
wereld.

➤ **empirische literatuurwetenschap-
pen**; **participantenrol**

onbepaaldheid [6]

[Roman Ingarden] door een onvermij-
delijk gebrek aan (visuele) volledigheid
en precisie dat inherent is aan de taal,
stimuleren (literaire) teksten de lezer op
aanvullende wijze de eigen fantasie te
gebruiken in het leesproces.

➤ **receptie-esthetica***; **open plek**; **se-
mantische onbeslisbaarheid**

open plek [6]

[Duits: *Leerstelle*] [Wolfgang Iser]
specifieke plaats in een tekst waar de lezer
onvoldoende informatie aangereikt krijgt
om zich een voldoende coherent beeld te
vormen van de voorgestelde verhaalwereld
en haar personages.

- **receptie-esthetica***; **onbepaaldheid**; **receptie**; **semantische onbeslisbaarheid**

oraliteit [3]

het gebruik van de stem (i.t.t. schrift) als medium om een tekst (verhaal, gedicht) over te brengen en te reproduceren.

- **medium**; **tekst**

oriëntalisme [11]

[oorspr. de studie van het nabije en verre oosten] [Edward Said] de constructie van 'de Oriënt' als een sociaal-culturele werkelijkheid in westerse denksystemen, representaties en verbeeldingen in de schilderkunst, muziek, literatuur en later ook fotografie en film.

- **postkoloniale literatuurkritiek***; **de Ander**; **discours**; **exotisme**; **ideologie**

paradigma [1]

[Thomas Kuhn] de sturing binnen een **discipline** door een dominante theorie die bepaalt welke vragen aan de orde komen en de concepten en methoden die daarbij van belang zijn.

- **constructivisme**; **wetenschapsfilosofie**

paradox [4]

[Grieks: *paradoxos* = tegen de verwachting in] uitspraak die innerlijk tegenstrijdig lijkt, maar logisch gezien toch kan kloppen.

- **ironie**

paralellisme [4]

procédé waarbij de aanhef van een zin terugkeert, of de opbouw van een zin wordt herhaald.

- **chiasme**; **foregrounding**; **inversie**; **poëtische functie**; **vervreemding**

paratekst [3]

[Grieks: *para* = naast, voorbij] het geheel

van betekenisdragende elementen die een tekst kunnen vergezellen: de omslag, titelpagina, het colofon, voetnoten, voorwoorden, etc.

participantenrol [7]

rol die verbonden is met reacties van **identificatie**: lezers leven zich in de **verhaalwereld** in alsof zij zelf in die wereld staan en erdoor worden aangeraakt.

- **empirische literatuurwetenschap***; **observantenrol**

periodes en stromingen [9]

termen die gebruikt worden ter aanduiding van achteraf herkenbare fases in de literatuur- en cultuurgeschiedenis.

- **periode** is een vrij lang tijdperk, waarin sprake lijkt te zijn van gemeenschappelijke tendensen (thema's, stijlen, ideeën, etc.) in verschillende cultuurdomeinen, zoals de **Renaissance** en de **Romantiek**;
- **stroming** is een beweging van kortere duur die meestal beperkt is tot één of twee cultuurdomeinen zoals het **naturalisme** of het **realisme**.

- **modernisme**

personagetekst [5]

alle uitspraken in een **vertelling** die aan een personage zijn toe te schrijven. Taaluitingen van vertellers en personages kunnen als volgt worden gecombineerd:

- **diëgetische samenvatting** de lezer krijgt van de verteller alleen te horen dát een personage iets heeft gezegd, niet wát hij heeft gezegd;
- **directe rede** de lezer krijgt uitspraken van personages rechtstreeks aangeboden in de vorm van letterlijk geciteerde uitspraken;
- **indirecte rede** de uitspraken van personages worden ingebed in de vertel-

lerstekst (bijv. 'komen' i.p.v. 'komen')
– **vrije indringing** personagetekst de eerste doelen men zonder (bijv. 'En nu...')
vertellerstekst

poëtica / poëtica

[Grieks: *poietikè* / *Peri poiètikès*]

1. leer van de vormen e literaire t
2. leer van de vormen e de dichtk

- **retorica**

poëtische functie

[Roman Jakobson] tekst op zich aandacht op zichzelf als ta waarbij ander van de taal n verschuiven.

nen een poët reclametekst teksten is de

- **formalisme** **foregrounding**

plot [5]

openvolgin hun logische het verhaal)

- **narratologie** **motieven**; **g**

populaire cultuur

[Theodor A

elementen die
zullen: de omslag,
voetnoten, voor-

t reacties van
n zich in de ver-
elf in die wereld
aangeraakt.
irwetenschap*;

9]
den ter aandui-
bare fases in de
schiedenis.
ig tijdperk, waarin
meenschappelij-
tijlen, ideeën, etc.)
domeinen, zoals
omantiek;
ging van kortere
t is tot één of
zoals het natura-

rtelling die
oe te schrijven.
rs en personages
gecombineerd:
tting de lezer
een te horen dát
gezegd, niet wát

krijgt uitspraken
eks aangebo-
rlijk geciteerde

praken van
oed in de vertel-

lerstekst (bijv. 'Hij zei dat hij die dag zou
komen' i.p.v. 'Ik kom die dag');

– **vrije indirecte rede** vermenging van
personagetekst en vertellerstekst, waarbij
de eerste door de laatste wordt opgeno-
men zonder dat hierbij geciteerd wordt
(bijv. 'En nu moest hij komen!'). Vergelijk:
vertellerstekst.

poëtica / poëtische theorie [2]

[Grieks: *poieō* = maken] [Aristoteles,
Peri poiètikès, ca. 330 voor Chr.]

1. leer van de onderliggende principes,
vormen en productietechnieken van
literaire teksten in het algemeen.
2. leer van onderliggende principes,
vormen en productietechnieken van
de dichtkunst in het bijzonder.

➤ **retorica**

poëtische functie [2]

[Roman Jakobson] gerichtheid van een
tekst op zichzelf. Deze functie vestigt de
aandacht op de wijze waarop een tekst
zichzelf als talige uiting presenteert en
waarbij andere (cf. semantische) functies
van de taal naar de achtergrond kunnen
verschuiven. Teksten van diverse aard kun-
nen een poëtische functie hebben (zoals
reclame teksten), maar in (veel) literaire
teksten is de poëtische functie dominant.

➤ **formalisme***; **esthetische functie**;
foregrounding; **vervreemding**

plot [5]

opeenvolging van **gebonden motieven** in
hun logische samenhang (ruggengraat van
het verhaal).

➤ **narratologie***; **actantieel model**;
motieven; **gebonden**; **motivering**

populaire cultuur [10]

[Theodor Adorno, John Fiske] term ter

aanduiding van een proces binnen de
cultuurindustrie: beelden, klanken of
teksten die gemaakt zijn met de middelen
van de **cultuurindustrie**, maar deze hier-
mee (dus *van binnenuit*) ondervragen.

➤ **massacultuur/cultuurindustrie**;
artistieke cultuur

postkoloniale literatuur [11]

literatuur die op een of andere wijze
voortkomt uit de koloniale ervaring, zich
direct of indirect verhoudt tot de koloniale
overheersing en geproduceerd is in de pe-
riode tijdens en na die overheersing. In het
Frans ook *littérature(s) des indépendances* en
littérature(s) de la décolonisation genoemd,
waarmee voornamelijk wordt verwezen
naar Noord-Afrikaanse literatuur.

postkolonialisme [11]

1. complexe en kritische verhouding
ten opzichte van het **imperialisme** en
het **kolonialisme** voor, tijdens en na de
hoogtijdagen van het **kolonialisme**.
2. verzameling theorieën die zich kritisch
verhouden tot de economische, histori-
sche en (literair-)culturele erfenis van de
koloniale overheersing, met name van de
18de, 19de en 20ste eeuw.

➤ **postkoloniale literatuurkritiek***;
imperialisme; **kolonialisme**

postmodernisme [9]

cultuurhistorische term ter aanduiding van
de periode vanaf de jaren zestig tot aan het
heden; gekenmerkt door uiteenlopende
processen die onderverdeeld zijn in:

– **literair postmodernisme**: herschrij-
ving en radicalisering van het moder-
nisme, waarbij fragmentatie en discon-
tinuïteit, tekstuele zelfreflexiviteit en
metafictie als typerend gelden.

– **filosofisch postmodernisme**: kritische

ondervraging in de filosofie (Jean-François Lyotard) van het geloof in Grote Verhalen (systeemdenken).

– **cultureel postmodernisme**: culturele logica van het laat-kapitalisme (Frederic Jameson), waarbij digitalisering en globalisering een centrale rol spelen.

➤ **poststructuralisme***; **intertekstualiteit**; **periodes en stromingen**

postnationaal denken [9]

verschillende vormen van kritiek op het nationalisme en recente pogingen die zijn ondernomen om kritisch te reflecteren op de verhouding tussen staat en **cultuur** en op nieuwe gemeenschapsvormen. Vergelijk: **nationaal denken**.

➤ **culturele identiteit**; **imagined communities**

raamvertelling [5]

als een **primaire verteller** iemand anders een verhaal laat vertellen binnen zijn eigen verhaal, dan vormt de vertelling van de primaire verteller de raamvertelling. Het verhaal dat de **secundaire verteller** vertelt vormt het ingebedde verhaal.

➤ **narratologie***

realisme [10]

1. algemene term om het effect aan te duiden van fictionele verhaalwerelden die (dankzij het gebruik van specifieke procédés) sterke overeenkomsten tonen met de als werkelijk of actueel ervaren wereld.
2. negentiende-eeuwse stroming waarin gestreefd werd naar een literatuur die de (eigentijdse) sociaal-politieke en culturele werkelijkheid zo accuraat of 'realistisch' mogelijk representeert.

➤ **periodes en stromingen**

receptie [6]

term ter aanduiding van de reactie van lezers op (literaire) teksten en de systematische en historische bestudering daarvan. Zie ook bij Scholen: **receptie-esthetica***.

➤ **aangesproken lezer**; **impliciete lezer**; **normdoorbreking**

remediatie [4]

[Engels: *remediation*] [Jay Bolter & Richard Gruskin] voortdurend proces waarbij zogenaamd 'nieuwe' media hun culturele betekenis verkrijgen door andere, 'oudere' media te herschrijven of vernieuwen. Media zijn dan ook nooit helemaal 'nieuw', maar altijd al een bewerking van bestaande media of mediale technieken.

➤ **mediastudies***; **intermedialiteit¹⁺²**; **intertekstualiteit**; **medium**; **multimedialiteit**; **transmedialiteit**

Renaissance [9]

[Frans = wedergeboorte]. Een begrip ter duiding van de periode tussen de 14de eeuw en de 17de eeuw in de westerse cultuur; gekenmerkt door een wederopleving van de cultuur van de klassieke Oudheid middels de studie van de klassieke talen en teksten en het uitdragen van de kennis van deze teksten in de eigentijdse cultuurproductie. Deze 'wedergeboorte' van de Oudheid ging gepaard met belangrijke technologische en wetenschappelijke ontwikkelingen (drukkers; de 'copernicaanse revolutie'), met langdurige socio-economische veranderingen (de ontdekking van de 'nieuwe wereld'), en op filosofisch gebied, met een nieuwe aandacht voor het individueel oordeel in tegenstelling tot het kerkelijk gezag als maatstaf van waarheid (de Reformatie). Hierdoor staat deze periode ook bekend als het 'vroeg-moderne'.

➤ **filologie**; **periodes en stromingen**

resisting reader [6]

[Engels = verzetten] [Fetterley] lezer die onttrekt aan de door de auteur bedoelde leeshouding binnen **cultural studies** en **postcoloniale theorie***.

➤ **negotiated reading**

retorica [4]

theorie van de wettelijke en literaire taal

➤ **poëtica**

rijm [4]

de herhaling van klanken of medeklanken

➤ **acconsonantie**; **poëtische functie**

ritme [4]

[Grieks: *rhythmos*] de herhaling van metastabiele stimuli

➤ **metrum**

romantiek [3]

Term gebruikt voor de westerse cultuur van circa 1780 en 1830 op politiek gebied en de revolutionaire Franse Revolutie behorende de romantische beweging met haar aandacht op de rechten van het individu en het gebied van de fantasie werd deze periode door de romantische verbeelding het definitieve gebied van het klassieke

de reactie van
ten en de systema-
tudering daarvan.
eptie-esthetica*.
impliciete lezer;

ly Bolter &
lurend proces
ve' media hun
jgen door andere,
jven of vernieu-
nooit helemaal
bewerking van
ale technieken.
medialiteit¹⁺²;
m; multimediali-

. Een begrip ter
ssen de 14de
de westerse cul-
n wederopleving
sieke Oudheid
klassieke talen
n van de kennis
entijdse cultuur-
oorté van de
et belangrijke
chappelijke ont-
é copernicaanse
: socio-econo-
ontdekking
op filosofisch
ndacht voor het
nstelling tot het
if van waarheid
r staat deze peri-
og-moderne.
stromingen

resisting reader [6]

[Engels = verzettende lezer] [Judith Fetterley] lezer die zich verzet tegen of onttrekt aan de door de tekst gesuggererde leeshouding. Veelgebruikte term binnen *cultural studies** en de *feministische theorie**.

➤ *negotiated reading*; populaire cultuur

retorica [4]

theorie van de welsprekendheid.

➤ *poëtica*

rijm [4]

de herhaling van klanken van verwante klinkers of medeklinkers.

➤ *acconsonantie*; *alliteratie*; *assonantie*; *poëtische functie*; *vervreemding*

ritme [4]

[Grieks: *rhythmos* = beweging + indamming] de min of meer geordende herhaling van zichtbare, hoorbare en/of tastbare stimuli.

➤ *metrum*

romantiek [3]

Term gebruikt ter aanduiding van de westerse cultuur in de periode tussen circa 1780 en 1850. Deze periode werd op politiek gebied gekenmerkt door revolutionaire bewegingen (met name de Franse Revolutie 1789-1794) en de daarbij horende democratisering van de samenleving met haar anti-hiërarchische nadruk op de rechten en de vrijheid van het individu en het belang van de natie. Op het gebied van de kunsten en de literatuur werd deze periode gekenmerkt onder andere door aandacht voor de creativiteit en verbeeldingskracht van het individu; door het definitief loslaten van de regels van het *classicisme* ten gunste van de vrijheid

van de individuele kunstenaar; belangstelling voor de niet-rationele of 'duistere' dimensies van de menselijke geest, en voor modellen uit de volkscultuur.

➤ *periodes en stromingen*

schema [7]

een basisframe in het geheugen dat snel activeerbaar is en vervolgens – afhankelijk van de situatie – kan worden ingevuld.

➤ *empirische literatuurwetenschap**; *script*

script [7]

een specifiek soort *schema* dat betrekking heeft op stereotiepe handelingspatronen.

➤ *empirische literatuurwetenschap*; *schema*; *plot*

Sinnkonstanz [7]

[Duits = betekenisconstante] [Hans Hörmann] uitgangspunt in de schriftelijke en mondelinge communicatie dat het mogelijk moet zijn om aan het gezegde of geschrevene in de gegeven context een zinvolle betekenis te geven.

➤ *betekenskern*; *eenheid van zin*

smaak(oordeel) [10]

1. [18de-eeuwse esthetische theorie] vermogen om schoonheid objectief te ervaren.
2. [Pierre Bourdieu] sociale vaardigheid die wordt ingezet om een sociaal onderscheid te markeren. Het kunnen 'zien' of 'lezen' en waarderen van een kunstwerk hangt samen met de sociaal-culturele context, opleiding en opvoeding van de kijker/lezer/luisteraar.

➤ *literatuursociologie**; *doelmatigheid zonder doel*